

Spelreglerna, en sammanfattning

Ny och tydligare relation

Spelregelsarbetet är, internationellt sett, är ett av många exempel på relationsbygge mellan stat och ideell sektor. Det faktum att dessa internationella exempel nu utvecklas ungefär samtidigt i olika länder visar på ett grundläggande behov av en tydlig relation mellan en stat och den ideella sektorn. Vi menar att samhällsutvecklingen de senaste decennierna med ny teknik, globaliserad marknad, ökad rörlighet för människor, ökad konsumentmakt och mycket annat, gör att de gemensamma förutsättningarna blivit allt mer komplexa.

Syftet med spelreglerna är:

- att kombinera de socialt inriktade ideella organisationernas rätt till självständighet med en nära samverkan med staten,
- att tydliggöra på vilka värdemässiga grunder staten och organisationerna samverkar,
- att på några centrala områden beskriva förutsättningar för den samverkan

Samhället är större än staten

I arbetet med Spelregler har vi utgått från sektorns identitet och en samhällssyn som bygger på att Välfärden har många källor och att organisationerna har en avgörande roll i demokratin. Samhället i stort består av olika delar som individ/familj, det offentliga, marknaden och de ideella organisationerna/den sociala ekonomin.

Spelreglerna handlar om relationen mellan det offentliga och den socialt inriktade delen av den ideella sektorn. När vi ibland talar om den sociala ekonomin utgör de socialt inriktade ideella verksamheterna en del av den utifrån den definition som regeringens arbetsgrupp gjorde 1999; organiserad verksamhet, oberoende från det offentliga, icke vinstutdelande och medlems- eller allmännyttig verksamhet.

Vad som är den sociala ekonomin eller den "tredje sektorn" kan exemplifieras med sektorns associationsformer: ideella föreningar, trossamfund, stiftelser, men också ekonomiska föreningar och sociala företag. Den så kallade "folkrörelsen" utgör en del av den sociala ekonomin, främst i form av ideella föreningar och trossamfund. Folkrörelsen är, enkelt uttryckt, de organisationer inom den sociala ekonomin som samlar många medlemmar.

I arbetet med Spelregelsarbetet har det blivit tydligt att den politiska styrningen, de kontroversiella frågorna och otydligheten när det gäller roller och ansvar är som mest påtaglig för de verksamheter som handlar om människors nära välfärd.

Därför har vi utgått från några kärnvärden som organisationerna verkar utifrån; utanförskapet, en samhällsförändrande ambition och en bredare demokratisyn som utgår både från den representativa demokratin och deltagardemokratin

Självständighet

Ideella organisationer vill behålla så stor del av sin självständighet och sitt självbestämmande som möjligt. Själva grunden för att bilda föreningar är att människor fritt kan gå samman kring en idé. Lika viktigt som att fritt kunna gå samman om idén är att fritt kunna utveckla den.

Denna självständighet tillmätts olika vikt beroende på organisationens idé och verksamhet. Det är inte utan skäl som exempelvis organisationerna Amnesty International och Green Peace i sina stadgar har fastställt att de inte får ta emot offentliga bidrag. Denna markering av självständighet mot staten handlar om dessa organisationers bedömning att deras idé och verksamhet mycket väl kan komma i konflikt med staters intressen. Och då vill de inte ha någon som helst beroendeskapande relation med staten.

Andra organisationers idé och verksamhet leder inte till samma behov av oberoende. T ex är det svårt att se att idrotten skulle hamna i konflikt med staten om grundläggande värdefrågor.

För de socialt inriktade ideella organisationer, är behovet av att vara röst och samhällsförändrande en viktig roll som gör att deras självständiga ställning måste säkerställas samtidigt som de utgör en unik resurs i välfärden och behöver en nära samverkan med det offentliga för att göra rimliga avvägningarna när det gäller roller och ansvar. Alternativet till en strukturerad relation är inte frihet och avsaknad av principer, utan riskerar att innebära en större outtalad och mer beroendeskapande styrning.

Staten och de ideella organisationerna har verkat nära varandra på flera olika sätt, i några fall över i mer än hundra år. Och denna närhet mellan sektorerna har inte blivit mindre sedan en medveten socialpolitik och en därmed följande välfärdsstat vuxit fram. Målgrupper, visioner och problembeskrivningar är ofta näraliggande eller helt överlappande, medan metoder och relationen till de människor det handlar om skiljer sig åt.

Forskning visar att just den typ av verksamheter som av naturliga skäl finns nära den offentliga välfärden, utsätts för ett starkare likriktningstryck än andra verksamheter. Spelreglerna utgår ifrån att det offentliga och den socialt inriktade ideella sektorn är nära knutna till varandra och därmed är det viktigt att den relationen är tydlig och ger förutsättningar för hög grad av självständighet.

Varför behövs en överenskommelse?

1. Spelregler kan stärka de processer som bygger tillit och levande demokrati i vårt land.

Ett av de effektiva motmedlen mot känslan av utanförskap är ett starkt, aktivt och levande civilsamhälle. Informella kontakter, viljan att hjälpa varandra är viktig. Den bygger på att det finns tillit mellan människor. Den organiserade delen av civilsamhället står för basen i det nätverket med långsiktighet, kunskapsuppbyggnad och en tydlig värdebas. Forskning visar att aktivitet inom civilsamhällets

organisationer bygger tillit mellan människor, eller socialt kapital som det ibland kallas.

2. Spelregler kan skapa konkreta och viktiga resultat för individer och för samhället, vilket även staten har mycket att vinna på.

Avgörande för att organisationslivet skall våga och vilja gå in i ett verkligt bra partnerskap med det offentliga är att man upplever reell självständighet.

Eftersom det finns en inneboende makt-ojämlikhet mellan det offentliga och det civila samhället, till förmån för det offentliga, finns alltid misstanken från civilsamhällets organisationer att man blir manipulerade eller styrda.

3. Spelregler är ett bra sätt att hantera de verkliga frågorna om ansvaret för välfärden, både det formella och det praktiska.

Det finns en tydlig misstanke om att civilsamhällets organisationer kan komma att användas som buffert när det offentliga måste spara eller prioritera i sina uppgifter, inte minst givet den demografiska utvecklingen de kommande decennierna.

Tydligare roller och en bas för kontinuerlig dialog är viktigt för att det civila samhället ska fungera väl.

Dialog om vad – några exempel

- **Nya utmaningar och förutsättningar – välfärd i förändring**
 - Hur skall man göra besluten om vad som skall vara offentlig välfärd och vad som kan vara ideell välfärd, bättre underbyggda? Är alla relevanta aktörer tex överens om att promenader med äldre är en bra verksamhet för frivilliga, för att ta ett exempel som är vanligt idag?
 - Hur ser vi till att alla klarar av att skilja på den **komplementära** rollen där ideella organisationer i stort sett utan ersättning genomför verksamhet som förstärker och förenklar livet för människor, från den **alternativa** rollen där ideella organisationer fungerar som säljare av tjänster på en marknad?
- **Olika relationer och regler för olika ideella verksamheter, olika lokalt**
 - Finns det en förståelse kring att tex scouting som ideell verksamhet och att arbeta med hemlösa är mycket olika till sin karaktär och att de utförs inom ramen för väldigt olika regelverk?
 - Finns det en förståelse kring att de lokala förutsättningarna varierar starkt mellan olika orter, mellan landsändar, mellan stad och land?
- **Ideella organisationer som tjänsteleverantörer – hur fungerar LOU?**

- I vilken utsträckning vågar/vill/kan kommuner och andra offentliga aktörer ta sociala hänsyn i sin upphandling?
- I vilken utsträckning delar de offentliga upphandlarna upp utlysningarna så att även mindre aktörer kan vara med?
- Är man medvetna om vad arbetsrättens skrivningar om ansvaret att överta personal vid överlåtande av ett kontrakt innebär?

- **De ideellas perspektiv och kompetens i Lissabonprocessen**

- Hur ser vi till att mindre aktörer får en reell chans att verka inom arbetsmarknadspolitiken, så att deras specialistkompetens och engagemang kan komma människor till del? Tex ideella föreningar och mindre kooperativ.

-

- **Ideella organisationers arbete med flyktingar, ensamstående äldre och arbetsträning – ensidiga beslut eller samverkan?**

- I många frågor där ideella organisationer arbetar med människor som befinner sig i utsatta situationer behövs samverkan mellan myndigheter och mellan dessa och den ideella organisationen. Men så sker långt ifrån alltid. Kan vi ändra på det?
- Hur skapar man förtroende mellan offentliga aktörer och ideella organisationer så att de vågar samverka. Kan EKC i Gävle vara en intressant modell?

- **Volontärer i offentliga verksamheter – i offentlig regi?**

- Om en kommun eller ett landsting vill engagera volontärer direkt i sina verksamheter, hur bör de göra det? Hur bör dialogen med fack, anhängsorganisationer, ideella organisationer se ut?
- Skall vi ha en situation där en stor del av det totala ideella arbetet utförs direkt av offentliga organ? Eller skall de ideella organisationerna vara en naturlig del av detta?

- **Hinder för ideellt engagemang om man är sjukskriven, förtidspensionerad, har försörjningsstöd eller är arbetslös**

- Kan vi skapa en situation där regler och tolkningar av regler för sjukskrivna, arbetslösa, förtidspensionärer, tillåter en rimlig mängd frivilligt arbete? Och där tolkningen av detta blir rimligt likställd i hela landet?

- **Förbud mot bullförsäljning i kyrkan**

- Det finns fortfarande en risk att de nya direktiven från EU, trots sina undantag för ideella organisationer, skapar problem för de organisationer som säljer hembakt bröd för att dra in pengar till verksamheterna. Marks kommun har fatta beslut om att inte tillämpa de nya hårdare kraven på ideella organisationer. Hur gör andra kommuner? Vad säger Livsmedelsverket?

- ***Ny tolkning av ändamålen vid beskattning av stiftelsernas utdelning till ideella verksamheter***

- Är det rimligt att en slagen kvinna måste visa upp sin självdeklaration för att bli mottagen hos kvinnojouren?
- Är det rimligt att föreningar som bedriver lägerverksamhet för handikappade barn, måste ställa in dessa för att de ideella stiftelserna inte vågar ge bidrag längre?

- ***Idéer om krisberedskap genom rekrytering och registrering av volontärer och kompetens***

- Idag finns ingen beredskap för att involvera frivilliga i krishanteringsarbetet, är det rimligt?

Vi kommer inom kort att fylla på med ännu mer konkreta fall från verkligheten för att illustrera de hinder som vi ofta möter idag.